

Otter definitief terug in Fryslân?

Harry Bosma en Michel Krol

Sinds de herintroductie van de Otter (*Lutra lutra*) in Noordwest-Overijssel is dit dier bezig aan een gestage opmars en koloniseert hij de waterrijke gebieden in Noord-Nederland. Ook Fryslân lijkt nu definitief tot het verspreidingsgebied van de soort te horen. Maar ondanks deze positieve trend is het geen tijd om op onze lauweren te rusten. Integendeel: er liggen nog veel problemen en vraagstukken voor die opgelost dienen te worden. Dit korte artikel geeft de huidige stand van zaken weer rondom het voorkomen van de Otter in Fryslân en gaat in op maatregelen die genomen moeten worden om de populatie definitief een goede uitgangspositie te geven in en rondom de Friese wateren.

In 2002 werd de Otter geherintroduceerd in Nationaal Park Wieden en Weerribben, onder de wetenschappelijke begeleiding van Alterra, het kennisinstituut voor de groene ruimte van de Wageningen Universiteit. Al vrij snel na de eerste introducties in deze kerngebieden doken er dieren op in de Lindevallei, Rottige Meente, Oosterschar en andere aanliggende natuurgebieden. Het aantal waarnemingen van het dier over de provincie Fryslân bleef lange tijd beperkt. De laatste jaren echter neemt dit aantal drastisch toe en nu duiken Otters op tot in de haarvaten van het Friese boezemwatersysteem. Het voorkomen van de Otter in de verschillende gebieden wordt in belangrijke mate vastgesteld door het verzamelen van spraints. Een 'spraint' is de benaming van de typische uitwerpselen van een Otter, die rijk zijn aan visgraatjes en schubben. Verder verspreiden Otterspraints een typische visiolielucht als ze vers zijn.

Voor de herintroductie in 2002 was de laatste officiële Otterwaarneming in Fryslân het in 1987 op de A7 bij Langweer doodgereden dier. Overbejaging, waterkwaliteitsproblemen en de toenemende verkeersintensiteit wisten de soort uiteindelijk over de rand van de afgrond te drukken. Nog steeds vormt verkeer in heel Europa de belangrijkste doodsoorzaak van Otters. Dit komt omdat de Otter zich op het droge deel van de oever van een waterlichaam verplaatst en bij kruisingen met verkeerswegen over land de weg oversteeft, in plaats van gebruik te maken van een aanwezige duiker of brug.

Op basis van internationale afspraken en conventies is progressief nationaal beleid ontwikkeld om de Europese biodiversiteit te beschermen. Het aankopen van de Ecologische Hoofdstructuur en het aanleggen van robuuste verbindingzones zijn daarvan belangrijke wapenfeiten. Op dit moment gaat de uitbreiding en verspreiding van de Otterpopulatie in Nederland zo snel, dat de politiek financieel niet in staat is om middelen vrij te maken voor goede maatregelen om onnodige verkeersslachtoffers te voorkomen. Zo worden er landelijk jaarlijks zeker 10-15 exemplaren doodgereden. In Fryslân zijn sinds de herintroductie tien jaar geleden in Overijssel, al meer dan 25 exemplaren doodgereden.

Op basis van toen beschikbare verspreidingsgegevens heeft Alterra in 2010 geïnventariseerd welke knelpunten er momenteel liggen in de

migratiemogelijkheden voor de Otter. Al deze knelpunten zijn in het Alterrarapport 2104 geprioriteerd (LAMMERTSMA E.A. 2011. ADVIES OVER MITIGERENDE MAATREGELEN VOOR DE OTTER IN FRYSLÂN, WAGENINGEN, ALTERRA, ALTERRA-RAPPORT 2104). Uit deze inventarisatie bleek dat er nog veel maatregelen ontbreken en dat er nogal wat mankeert aan bestaande ecologische verbindingzones. Er zijn acht routes als hoog prioritair aangewezen om aangepakt te worden. Hoewel van recente datum, is dit rapport al weer achterhaald. Op basis van spraintonderzoek is duidelijk geworden dat de Otter inmiddels is doorgedrongen tot diep in het Friese boezemsysteem, getuige de vondst van spraints in de bovenloop van de Tjonger/Kuinder en de Linde. Vooral in de laagveenzone rondom het Drents Plateau worden veel spraints gevonden.

Zie: <http://maps.google.nl/maps/ms?msid=208895765612593126812.0004a01b6e53f3f0d4679&msa=0>
Gedetailleerde informatie over de waarnemingen is ook te vinden op de FFF-website.

Cruciaal bij de voorzieningen die inmiddels zijn aangelegd, is dat dit op de juiste wijze is gebeurd en dat ze ook naar behoren worden onderhouden. Daarnaast blijkt het open laten staan van toegangshekken door (onder)aannemers van Rijkswaterstaat een belangrijk punt van aandacht. Immers alle goede voornemens ten spijt: 'Een ketting is zo sterk als zijn zwakste schakel...'

Figuur 1: Simpele faunapassage A28 (Foto: Alwin Hut).

Hoewel dit slecht gedocumenteerd is, is verdrinking van Otters in visfinken ook een potentieel gevaar voor de dieren. Dit kan voorkomen worden door stopgrids te verplichten. Een stopgrid is een roestvrijstalen rastertje dat verschillende vormen kan hebben. Stopgrids voorkomen dat Otters de fuik

Figuur 2: Verkeersslachtoffer (Foto: Harry Bosma).

binnen zwemmen, maar laten wel vis door. Er is veel discussie rondom het gebruik van deze stopgrids omdat het incidentele verdrinkingen weliswaar tegengaat, maar het gebruik ervan is (erg) kostbaar en mogelijk op populatieniveau niet strikt noodzakelijk voor de instandhouding van de Otter. Het zal geen verrassing zijn dat de meeste sceptici van deze maatregel te vinden zijn onder (beroeps)visser. Opvallend is dat, sinds Denemarken het aanbrengen van stopgrids vanuit een voorzorgsprincipe verplicht stelde, de Otterpopulatie daar explosief toenam. Wetenschappelijk is hier niets zinnigs over te zeggen, maar een duidelijk verband lijkt er wel te zijn. Het valt het Wetterskip Fryslân te prijzen dat zij dit najaar de pers inlichtten toen een Otter verdrong in een fuik bij een visstandbemonstering, die in hun opdracht werd uitgevoerd. Alleen door openlijke communicatie over dit soort betreurenswaardige ongevallen

blijven betrokken partijen scherp op het voorkomen van slachtoffers. Verder pleit voor het gebruik van stopgrids, dat de Otterpopulatie in Noordwest-Overijssel zich explosief heeft uitgebreid, maar dat ondanks een aanvankelijk progressieve kolonisatie van Fryslân, een echt sterke populatie niet op gang lijkt te komen. Dit mag opmerkelijk genoemd worden, want Fryslân heeft de Otter genoeg leefgebied te bieden. Er wordt op dit moment door de provincie getracht om beroepsvisser over te halen gebruik te maken van stopgrids, maar deze beroepsgroep heeft de laatste jaren al genoeg problemen gekend en ziet dit niet zondermeer zitten. Dat het ook anders kan, blijkt uit de Groninger situatie: in het Zuidlaardermeergebied en een groot deel van de Drentse Aa hebben natuurbeheerders, Waterschap en het Provinciaal Bestuur de handen ineen geslagen om de beroepsvisser van stopgrids te voorzien. Zowel de overheden, natuurbeschermers als de beroepsvisser voelden direct verantwoordelijkheid voor de soort, toen deze in het gebied opdook.

De verspreiding en uitbreiding van de Otterpopulatie in Fryslân is een interessant onderwerp van studie geworden, nu de dichtheid van de Otter toeneemt en de soort zich definitief gevestigd lijkt te hebben in onze provincie. Behalve de grote zorgen die er bestaan rondom het incomplete voorzieningsniveau bij de verschillende infrastructurele werken, is ook de populatieontwikkeling en de mogelijke inteelt onder de Otters een onderwerp van studie. Via een klein groepje actieve waarnemers worden spraints verzameld voor DNA-onderzoek om de ontwikkeling van de populatie goed te kunnen volgen. Inmiddels neemt het verspreidingsgebied van de Otter zodanig toe dat versterking van dit waarnemersteam wenselijk is om een goed totaalbeeld te krijgen. Om dit meer handen en voeten te geven is in 2012 de Bever- en Otterwerkgroep Fryslân opgericht. Inmiddels nemen de waarnemingen van Otters ook in de provincie Groningen toe. De analyse van DNA van een aantal spraints afkomstig van de oever van het Zuidlaardermeer in Groningen brachten aan

Bever- en Otterwerkgroep Fryslân.

Coördinator: Harry Bosma

Als muskusrattenvanger van het Wetterskip Fryslân was Harry Bosma in het verleden actief betrokken bij een spraintonderzoek van Fincent Martins, in Staatsbosbeheerreservaat de Deelen bij Heerenveen. Onderzoek van deze visresten in de jaren '80 leverde inzicht in de prooidieren van de Otter. Niet alleen vis wordt door het dier gegeten. Ook kreeften en kevers worden door hem geconsumeerd. Net als bij zoveel dieren bepaalt het dieet voor een (groot) deel de vorm en kleur van de uitwerpselen.

Toen Harry in de zomer van 2008 onder precies dezelfde boom, op dezelfde plaats als in de jaren '80 spraints van de Otter aantrof, sprong hij een gat in de lucht. Met het aantreffen van deze spraints en de pootafdrukken in de sneeuw later dat jaar, was de definitieve vestiging van de Otter in de Deelen een feit. Toen Bosma door zijn werkgever verantwoordelijk werd gemaakt voor de rattenbestrijding in de Brandemeer bij Oldelamer, werd hij weer actief in het verzamelen van Otterspraints, ditmaal voor Alterra. Alterra gebruikt deze spraints voor DNA-onderzoek om de populatieontwikkeling in kaart te brengen. Samen met Stichting Vrienden van de Otter (www.vriendenvandeotter.nl) werken zij eraan om Fryslân 'Ottervriendelijk' te maken.

Fascineert de Otter je en wil je ook actief meehelpen met het verzamelen van spraints en naar Otters speuren? Meld je aan bij Harry Bosma van de Bever- en Otterwerkgroep via: ha-py@hetnet.nl

Ottersporen

Figuur 3 (links): Pootafdruk van een otter in de sneeuw.

Figuur 4 (rechts): Spraint, de typische uitwerpselen van de otter.

Figuur 5 (onder): Een sleepspoor van een Otter in de Brandemeer bij Oldelamer (Foto's: Harry Bosma).

het licht dat het moerdier afkomstig is van het introductieproject in de Weerribben. Daarentegen kon het vaderdier niet geïdentificeerd worden. Het is nog onduidelijk hoe deze constatering geïnterpreteerd moet worden, maar het prikkelt de fantasie. De Otter laat zich van zijn beste kant zien door zijn niet

aflatende koloniseringsdrang. Maar hij kan daar nog steeds best een beetje hulp bij gebruiken...

*Harry Bosma
Meyerweg 128
8456 HG De Knipe
0513-688372
ha-py@hetnet.nl*

*Michel Krol
Nijewei 51
8401 AK Gorredijk
0513-460509
michelkrol@orange.nl*

**GROEN
BEHEER**

SUCCESSIE NATUURZAKEN

VOOR LICHTTINCHEEN

NATUURONTWIKKELING

WWW.SUCCESSIE NATUURZAKEN.NL

**SUCCESSIE
NATUURZAKEN**

0622600985